

یادداشت آغازین

نشر از زمان پیدایش و رواج چاپ از سده ۱۵م/۱۰ق، از تأثیرگذارترین و تأثیرپذیرترین فعالیتها در جهان بوده است و امروزه پس از پیدایش نشر الکترونیکی، که محمل کارآمد دیگری هم در اختیار قرار داده، بر میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن باز هم افزوده شده است. نشر به این دلیل تأثیرگذار است که عامل انتقال اندیشه‌ها، نگرشها، دیدگاهها، احساسات، عواطف، سایر مکنونات انسان و نیز عامل انتقال دانش، فن و دیگر دستاوردها و تجربه‌های اوست. نشر به این دلیل تأثیرپذیر است که عاملهای انسانی، اجتماعی، فرهنگی، علمی- فناوری و بسیاری عاملهای دیگر بر آن تأثیر مستقیم و غیرمستقیم می‌گذارد و محتوا، صورت، مسیر و روند آن را تغییر می‌دهد. پدیده‌ای که تا این‌سان تأثیرگذار و تأثیرپذیر باشد، آیا از زنده‌ترین و پویاترین پدیده‌ها به شمار نمی‌آید؟

ویرایش، شاخه مهم‌تر، یا به تأکید برخی صاحب‌نظران، مهم‌ترین شاخه نشر است؛ شاخه‌ای که اگر کارآمد باشد، می‌تواند اصلی‌ترین ویژگیهای نشر را تعیین کند یا تغییر دهد. هر رشته‌ای از دانشهای بشری که با انتقال سروکار داشته باشد و بخواهد محتوایی را از ذهنی به ذهنی، از نسلی به نسلی، از جامعه‌ای به جامعه‌ای و از گروهی به گروهی دیگر انتقال دهد، یا دستاوردها و تجربه‌هایش را از گزندها دور بدارد و به آنها غنا و پیشرفت ببخشد، گریزی از نشر ندارد؛ نشری که اکنون بر اثر بهره‌مندی از رهاوردهای چند انقلاب جهانی در عرصه‌های اطلاعات، ارتباطات، الکترونیک و ترکیب آن رهاوردها با هم، راهها و شیوه‌هایش به گونه بی‌سابقه‌ای دگرگون شده است.

دانش‌شناسان، اطلاع‌رسانان، سندداران و کتابداران که در این میان و به ضرورت حرفه‌های خود بیش از متخصصان رشته‌های دیگر دغدغه حفظ و انتقال دانش و اطلاع را به جامعه دارند، به ناگزیر سروکار مستقیمشان با مسائل نشر و همه شاخه‌های آن بیشتر است. پدیده خواندن، از جمله اصلی‌ترین دغدغه‌های آنهاست؛ البته خواندن در معنای گسترده آن، که دیدن، شنیدن و بسودن (لمس کردن) را هم در دامنه معنایی خود قرار می‌دهد؛ زیرا در این برداشت گسترده معنایی، همه بخشهای جامعه با توانهای متفاوتشان مد نظر قرار می‌گیرند.

نشر الکترونیکی، که در این کتاب به آن خواهیم پرداخت، بر خواندن و شیوه‌های آن، تأثیرهای تازه و گسترده‌ای گذاشته است و این تأثیرها هم روندهای بخش دیگری از فعالیتهای دانش‌شناسان، اطلاع‌رسانان، سندداران و کتابداران را به‌طور قطع تغییر می‌دهد؛ زیرا اگر مخاطبان نخوانند، یا نتوانند بخوانند، یا به علت مانعها و محدودیتهایی از خواندن محروم شده باشند، هدفها و کوششهای آنان بی‌ثمر خواهد ماند. هیچ‌کس با قطعیت نمی‌تواند بگوید که با روند کنونی نشر، خواندن به کجاها خواهد رفت، عاداتهای خواندن دستخوش چه تغییراتی خواهد شد و زندگی معنوی و فعالیتهای فرهنگی انسان فردا، چه ویژگیهایی خواهد داشت. پیش‌بینی کار علم نیست، اما نشانه‌شناسی شاخه‌ای از علم است و نشانه‌ها از تحولاتی ژرف و فراگیر گواهی می‌دهد که در راه است و نشر بنا به سرشتش، چه بخواند و چه نخواهد، با آنها سروکار دارد. آیا می‌توان دانش‌شناس، اطلاع‌رسان، سنددار یا کتابدار بود، اما نشر را، که وظیفه اصلی‌اش تولید مواد خواندنی در همان معنای گسترده است، و ویرایش را، که وظیفه اصلی‌اش تسهیل انتقال و تضمین صحت و دقت مطالب است، درست نشناخت و

روند اکنون و آینده آنها را در نظر نگرفت؟ البته همین جا باید افزود که مخاطبان این کتاب به دانشجویان رشته‌های یاد شده محدود نمی‌شود؛ هرچند که ناشر، این درسنامه را با توجه به نیازهای آنها در برنامه نشر خود قرار داده است.

آشنایی با ویراستاری و نشر، بر پایه پیشنهاد آقای دکتر عبدالرضا نوروزی چاکلی، از استادان دانش‌شناسی و علم اطلاعات و مدیر گروه این رشته در سازمان سمت و به سفارش همین سازمان تألیف شده است. نویسنده در این کتاب در تلاش بوده است تا تجربه‌های مستقیم آموزشی خود را در حوزه‌های نشر و ویرایش، به‌ویژه در سالهای اخیر، در قالب متنی کوتاه و با زبانی غیرفنی به دانشجویان عرضه بدارد. او در مواردی هم ناگزیر شد در ازای برخی اصطلاحات نشر و ویرایش، که برابری فارسی نداشته‌اند، واژه‌یابی و واژه‌سازی کند. خوانندگان علاقه‌مند به مباحث نشر و ویرایش می‌توانند دامنه دانش خود را در این زمینه با مراجعه به منابعی که مشخصات آنها در پایان همین کتاب آمده است، گسترش دهند.

مخاطب این کتاب، مخاطبی باتجربه یا مطلع در زمینه نشر و ویرایش در نظر گرفته نشده و کوشش شده است مطالب به زبان ساده بیان شود و با توضیحات یاریگر همراه باشد. خوانندگان حتماً می‌دانند که همه مطالب مربوط به نشر و ویرایش را نمی‌توان در این کتاب یافت؛ حجم کتاب اجازه نمی‌داده است مطالبی بیش از این در درسنامه‌ای برای درسی چند واحدی گنجانیده شود؛ نیز در نظر داشته باشند که سازمان سمت پیش از این چند کتاب در زمینه نشر منتشر کرده است و یکی از آنها به قلم نویسنده کتاب حاضر است، با نام *مبانی نشر کتاب* (چاپ یکم آن با عنوان *آشنایی با چاپ و نشر*، ۱۳۷۵؛ چاپ نهم از ویراست سوم، ۱۳۹۱). دانشجویان علاقه‌مند به مطالعه بیشتر می‌توانند با مراجعه به آن منابع، از جنبه‌های دیگر نشر و ویرایش نیز آگاهی یابند.

امیدوارم این کتاب بتواند توجه خوانندگان علاقه‌مند را به مبحثی بسیار تأثیرگذار، به‌ویژه در زمینه‌های آموزشی، پژوهشی، اطلاع‌رسانی، ارتباطات و چندین زمینه دیگر، جلب کند. در پایان وظیفه خود می‌دانم از آن دسته از اعضای سازمان سمت که در مراحل مختلف تکوین و انتشار این کتاب همکاری صمیمانه داشته‌اند، از خانم لیلا شرف، کارشناس محترم گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی سمت، از همه همکاران مسئول بخش ویرایش و از ویراستار گرامی و همکار ارجمندم خانم زهرا جلال‌زاده که به درخواست من این کتاب را در مرحله تألیف با دقت و احساس مسئولیت عمیق خوانده و مرا از پیشنهادهای فراوان خود بهره‌مند ساخته است، سپاسگزارم.

عبدالحسین آذرنگ

تهران، زمستان ۱۳۹۲